

Дослідження з історії Організації Українських Націоналістів

Микола ПОСІВНИЧ

ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ДОКТРИНИ ОУН (1929–1939)

Виникнення українських націоналістичних організацій у міжвоєнний період ХХ століття було продиктоване необхідністю протиставлення сили, яка була б спроможна чинити дійовий опір новій окупації. Тому створення 2 лютого 1929 року у Відні Організації Українських Націоналістів було історично закономірним. Українська нація була поділена й поневолена сусідніми агресивними державами. І кожна нація в такій ситуації рятується визвольною боротьбою, ініційованою та очоленою найактивнішими політичними силами, об'єднаними в організації націоналістичного типу.

На першому Конгресі Українських Націоналістів, 27.01–02.02. 1929 року, було сформовано основну мету діяльності ОУН – створення Української Соборної Самостійної Держави (далі – УССД). Усі міжнародні акти, які закріплювали існуюче поневолення, не визнавалися. Тим самим Організація категорично протиставила себе всім тим силам, своїм та чужим, які протидіяли визволенню України. Поруч з тим Організація ставила собі за мету оздоровити стосунки всередині нації, викликати в неї максимальні державотворчі зусилля. Одним із стратегічних завдань визначалося формування такої політичної сили, яка б забезпечила своїй Нації належне місце серед інших народів світу¹.

На тому ж Конгресі була затверджена військова доктрина ОУН. Згідно з нею "організація військової сили поступово буде розвиватися, а її форми мінятися відповідно до трьох етапів політичного стану в Україні: ворожої займанщини, національної революції та державного закріплення. В обставинах ворожої займанщини підготовку народних мас та її провідників і організаторів до збройної боротьби перебере окремий військовий осередок. Оборону упорядкованої держави візьме на себе єдина, регулярна, національна армія та флот, що враз із територіальними козацькими частинами будуть збудовані на підставі загальної військової повинності"².

Готуючись до безкомпромісної боротьби за побудову УССД, керівники ОУН, серед яких було чимало військових офіцерів, усвідомлювали нагальну потребу й необхідність творення власних збройних сил. Під

час розмов та нарад щодо творення ОУН Євген Коновалець доводив необхідність поширення військового вишколу в організації. Він повинен був відбуватися у двох напрямках: налагодження серед молоді широкої пропаганди військового навчання та створення відповідного центру, до складу якого мали увійти відомі українські офіцери та генерали. До функцій та завдань центру належали б:

1. Опрацювання потрібних планів військових вишколів для молодих старшин, зокрема для старшин генеральної булави.
2. Вироблення загальних планів вишколів, їх практичного проведення та втілення.
3. Підготовка відповідної спеціалізованої літератури шляхом видання вже готових праць, перекладів з іноземних мов та підтримка й заохочення наших фахівців до написання найдетальніших підручників.
4. Праця над теоретичними питаннями організації майбутньої української армії.
5. Заохочення молоді до професійного мілітарного навчання³.

Виконуючи програмні постанови, Провід Українських Націоналістів (далі – ПУН) на чолі з Євгеном Коновальцем скликав у Празі конференцію військових офіцерів, на якій були присутні генерали Микола Капустянський, Михайло Омелянович-Павленко, Віктор Курманович, Антін Крас, полковники Роман Сушко, Константин Плохий, Микола Сціборський. Після довгих нарад конференція прийняла рішення про обов'язкове проведення військового вишколу організацією та проходження його всіма без винятку членами ОУН. Планувалося також видавати журнал "Військові вісті"⁴.

Військовий штаб ПУНу розділив свої функції на три організаційні осередки: перший у Парижі на чолі з генералом М.Капустянським, до обов'язків якого входило: опрацювання загальних планів мілітарної політики, координація всіх військових осередків ОУН, випуск науково-дослідницької та навчальної літератури, налагодження контактів з іншими організаціями. Другий, інформаційно-дослідницький осередок, діяв у Голландії на чолі з підполковником Володимиром Колосовським. Основним його завданням було вивчення військово-політичної ситуації у країнах-окупантах: СРСР, Румунії, Чехословаччині, Польщі. Третій осередок діяв у Відні на чолі з полковником Р. Сушком, згодом – генералом В. Курмановичем. Вони займалися найбільшчим стратегічним плануванням та діяльністю⁵.

³ Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДАУЛ). – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 2287. – С. 45–46.

⁴ Бедрій А. ОУН і УПА // *Визвольний шлях*. – 1983. – №3. – С. 26.

⁵ Капустянський М. *Військова підготовка ОУН // ОУН 1929–1954*. – Париж, 1955. – С. 117–118.

¹ ОУН у світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929–1954. – [Без місця видання], 1955. – С. 15–16.

² Розбудова нації. – 1929. – №5. – С. 177.

Паризький осередок у 1931–1932 роках видав під загальною редакцією М. Капустянського сім невеликих брошур з циклу "Військове знання". Ця серія складалася із "вступної лекції, розділів про піхоту, танки, авіацію, кінноту, технічні та допомогіві війська"⁶.

Щодо побудови та організації армії в ОУН існували дві точки зору. Перша – українська армія має формуватися як регулярна на еміграції. Її підтримували еміграційні діячі ОУН – М. Капустянський, М. Сціборський, В. Курманович, Р. Сушко, Омелян Сенік. Друга – національну армію необхідно творити на західноукраїнських землях, спираючись на власні сили. Цю точку зору обстоювали "крайовики" – Юліан Головінський, Степан Бандера, Степан Охримович, Іван Габрусевич, Зенон Коссака, Роман Шухевич, Олекса Гасин, Дмитро Грицай, Василь Сидор, Яків Бусел, Ярослав Старух. У ході цієї дискусії Євген Коновалець бачив можливість втілення обидвох концепцій. У серпні 1931 року в місті Карлсбаді у Чехії в розмовах з Романом Дашкевичем Коновалець зазначав, що "на випадок початку великої війни завдання еміграції буде полягати у творенні офіцерських кадрів, а в краю ОУН творитиме народну армію". Таким чином, Євген Коновалець виступав за синтез обидвох концепцій⁷.

Мілітаризацію ОУН на західноукраїнських землях (далі – на ЗУЗ) проводили крайові провідники – Юліан Головінський, Степан Охримович і Степан Бандера. В кожному структурному підрозділі ОУН – округних, повітових, районних проводах – діяли посади референтів військового вишколу. Основою для їхньої праці були теоретичні курси та навчальні табори. За підготовку та проведення вишколів відповідали бойовий референт та референт військового вишколу в Крайовій Екзекутиві ОУН (далі – КЕ ОУН).

Організація виробила чітку позицію щодо мобілізації української молоді до польської армії. У 1929 році було видано листівку "Хлопці", у якій ОУН закликала: "Ідіть до польського війська і не дизертуйте, присягайте на вірність Польщі, але у своєму серці складіть іншу присягу – боротьби за волю українського народу. Вчіться добре володіти зброєю, ознайомлюйтесь з усім, що могло б колись придатись українській армії. Прийде слухний час і Ви обернете ваші кріси проти Польщі. Серед найтяжчих терпінь в польських касарнях хай Вам сниться золотий сон боротьби за волю українського народу аж поки той сон справдиться"⁸.

У 1932 році було створено десять інструкторських відділів у кількості дев'яносто осіб. Також було сформовано окремих вишкільний відділ

для дівчат. Спочатку відбувалася теоретична підготовка – опрацювання військової літератури та закріплення її практичними вправами в терені. Кожних півроку члени ОУН, які пройшли вишкільні курси, складали іспити⁹.

Перший військовий вишкіл ОУН провела, за даними поліції, у 1930 році в Подебрадах у Чехії. Відповідальним за проведення курсів був Ярослав Барановський. У них брали участь: Гуменюк зі Львова, Пилипів з Бережан, Гоголь і Ясінський зі Станиславова та інші. Інструкторами на тритижневому вишколі були: Омелян Сенік, Володимир Мартинець, Яворський¹⁰.

Поряд з тим у Празі працювала стрілецька школа УВО – ОУН. Її закрили в червні 1933 року. Протягом 11–15 серпня 1933 року в "Мимозівці" (Гданську) проходили військові курси для найкращих бойовиків із "Бази" (Галичини). Інструкторами на курсах працювали В. Курманович, Ріко Ярій, хімік-інженер Андрій Федина. Одночасно в Берліні було організовано радіо-телеграфічні курси. Цього ж року у вересні в Парижі були проведені спеціальні курси з воєнної картографії¹¹. Військові вишколи ОУН, за даними польської поліції, проходили у 1930 році – в Ліберці, Брні (Чехія), Льежі (Франція), Женеві (Швейцарія), США та Канаді.

Активні військові вишколи ОУН проводила на Західній Україні. Назагал вишколи відбувалися за таким планом: 1. Організація армії. 2. Теренознавство. 3. Зброезнавство. 4. Піротехніка та польова оборона. 5. Наука про гази та летунство (авіацію)¹². Таку посилену військову підготовку організаційні чинники пояснювали в журналі "Юнак" тим, що "весь світ готується до війни, яка може вибухнути в будь-який час, і ми повинні бути готовими до неї. Стрімкий розвиток науки та техніки у військовому комплексі призведе до того, що наступна війна буде ще жорстокіша, ніж попередня. У цій війні Україна стане епіцентром подій. Тому для захисту українського народу ОУН виробить воєнну тактику малої війни (партизанської), яка суттєво буде відрізнятися від тактики теперішніх регулярних армій. Вона має базуватися на використанні географічних прикмет кожної місцевості та повної підтримки народу"¹³.

В газеті "Сурма" була надрукована стаття під назвою "Партизанка", в якій детально описуються основні прийоми та засоби ведення війни малими та середніми відділами¹⁴. По суті, вони стали прообразом Української Повстанської Армії і нагадували тактику дії її відділів. І

⁹ ЦДІАУЛ. – Ф. 205. – Оп. 1. – Спр. 3126. – Арк. 128.

¹⁰ Там само. – Спр. 155. – Арк. 5–6.

¹¹ Там само. – Арк. 129.

¹² ДАЛО. – Ф. 121. – Оп. 3. – Спр. 1020. – Арк. 16; Ф. 108. – Оп. 1. – Спр. 383. – Арк. 20–23.

¹³ ДАЛО. – Ф. 306. – Оп. 1. – Спр. 17. – Арк. 2–3.

⁶ Там само. – С. 120; Розбудова нації. – 1932. – №50–51. – С. 104.

⁷ Державний Архів Львівської області (далі – ДАЛО). – Ф. 121. – Оп. 3. – Спр. 1020. – Арк. 17.

⁸ ДАЛО. – Ф. 121. – Оп. 1. – Спр. 357. – Арк. 212; ЦДІАУЛ. – Ф. 205. – Оп. 1. – Спр. 938. – Арк. 15–15 зв.

це не дивно, бо пізніше більшість авторів таких статей та їх читачів ставали кадровими старшинами УПА та провідниками збройного підпілля ОУН.

Коли ОУН стала масовою політичною організацією, почалося загальне ідеологічно-політичне навчання, включаючи ознайомлення з військовою справою. Спочатку це навчання відбувалося як виконання певних вправ. Це пояснюється тим, що більшість інструкторів були бойовиками УВО. Вони навчали, як використовувати зброю та вибухові матеріали, які найчастіше застосовувалися в організації. В міру можливостей теорію доповнювали практичними вправами: стрільба з револьверів, крісів і кидання гранат.

На таких курсах навчали правил конспірації, оборони перед провокаціями та конфідентами*, техніки ведення слідства, вмінню поводитися в поліції й на суді. Окремо проводилися у бойовій референтурі вишколи для осіб, які були в розвідці ОУН. Їх навчали основ розвідки, контррозвідки, конспірації.

В ОУН існував поділ розвідки на внутрішню – проведення слідства щодо членів організації та викриття зрадників-конфідентів, та зовнішню, що протистояла польській службі безпеки та поліції і збирала точні дані про розміщення окупаційних військових частин на західноукраїнських землях. У 1931–1934 роках розвідку ОУН очолював Ярослав Маракушка, а його заступником був О.Паскевич. В 1931–1932 році була створена "бойово-розвідувальна дівоча п'ятірка" на чолі з Марією Кос. До її складу входили Віра Свенціцька, Катерина Зарицька, Дарія Гнатківська, Ганна Недведцька¹⁵.

Майже щороку для спеціально відібраних членів ОУН влітку влаштовували спеціальні військові курси, переважно в Карпатах. Так, наприклад, у серпні 1933 року такі курси організував Микола Лебедь – "Марко". Вишкіл мав відбуватися у районі Ворохти, але несподівано 18 серпня біля Надвірної поліція арештувала дванадцять бойовиків з повним арсеналом зброї, потрібної для проведення вишколів¹⁶. На таких військових вишколах інструктори проводили відбір найкращих у бойовій референтурі. Активний військовий вишкіл проводила референтура юнацтва ОУН, яку очолювали Іван Габрусевич – "Іртен"- "Северко" та Богдан Кордюк – "Дік". Інструктором цих курсів був

¹⁴ Сурма. – 1932. – Серпень–вересень.

* Тасмні агенти поліції.

¹⁵ ЦДІАУЛ. – Ф. 205. – Оп. 1. – Спр. 3126. – Арк. 145; Мірчук П. Нарис історії ОУН. – Мюнхен, 1968. – С. 323–324.

¹⁶ ЦДІАУЛ. – Ф. 205. – Оп. 1. – Спр. 1035. – Арк. 1–5; Мірчук П. Нарис історії ОУН. – С. 388–389.

** Особа не встановлена.

студент Д. Г.**, який закінчив старшинські курси. Вони відбувалися весною 1930 року як навчання з навичок оволодіння зброєю та вибуховими матеріалами – динамітом, екзаритом, ручними гранатами, що найчастіше використовувалися в організації. Їх виготовляв хімік ОУН Ю. К.*

У друкованому органі ОУН для молоді – журналі "Юнак" щораз більше з'являлося матеріалів військово-технічного характеру: схем гранат різного типу, пояснень до різних систем запальників і запальних шнурів.

Наступний вишкіл юнацтва відбувся у квітні-травні 1931 року на Погулянці у Львові. Ця підготовка була лише теоретичною і включала тактику, картографію, вивчення зброї тощо¹⁷.

У наступних роках військові вишколи не проводилися з конспіративних міркувань. Однак в "Юнаку" з'явилася стаття "Про значення спорту для військового вишколу", у якій зазначалося, що "спорт є підставовим чинником у військовій підготовці і має впливати на розвиток психіки, на вироблення волі, підприємливості та відваги. Тому нам треба більше займатися спортом, бо в подальшому у військовій підготовці він сприятиме фізичній витривалості майбутнього вояка під час бою та виснажливого походу. Багато видів спорту нам треба пристосувати до потреб військового вишколу – метання диска та кулі на кидання ручних гранат, довгі марафонські дистанції на далекі військові марші. Водні види спорту пристосувати до подолання водних рубежів"¹⁸. З другої половини 30-х років у юнацтві ОУН майже повністю військовий вишкіл був замінений заняттями спортом.

На одній з нарад чільних діячів ОУН у 1932 році Дмитро Грицай виступив із пропозицією збільшити організаційний вплив на "жіночий сектор", адже у наступній війні жіночий фактор буде відігравати велику роль у запіллі та веденні бойових дій. З тією ж метою проводилися курси санітарів. В одних таких курсах брало участь багато дівчат у лютому 1934 року під керівництвом Стефанії Мартиняк. Такі курси пройшли Д.Костецький, Ю.Бонднарук, Зиновій Матла¹⁹.

Велику увагу КЕ ОУН звертала на проведення військових вишколів своїх членів на селі. Ці вишколи мали проводитися за відповідними інструкціями. Їх розробляла референтура військового вишколу²⁰. Зокрема, такі заняття часто проводив Олекса Гасин. Одне з них відбу-

* Ймовірно, що це Юрій Даццишин – "Кришталь"

¹⁷ ЦДІАУЛ. – Ф. 205. – Оп. 1. – Спр. 205. – Арк. 17–19; Книш З. Дрижить підземний гук. – Торонто, 1953. – С. 94–98.

¹⁸ ДАЛО. – Ф. 306. – Оп. 1. – Спр. 17. – Арк. 2.

¹⁹ Там само. – Ф. 11. – Оп. 29. – Спр. 1086. – Арк. 7 зв; Ф. 108. – Оп. 1. – Спр. 338. – Арк. 109.

²⁰ Там само. – Ф. 108. – Оп. 1. – Спр. 383. – Арк. 7–9.

лося 13 серпня 1933 року в селі Конюхові на Стрийщині з вивченням зброї, техніки ведення слідства і з практичними військовими вправами²¹.

У 1934 році діяльність ОУН досягла свого найбільшого розмаху в історії міжвоєнного періоду. Тому КЕ ОУН під проводом Степана Бандери прийняла рішення про потребу організації на західноукраїнських землях так званих "зелених кадрів". Цей план був зумовлений можливим проведенням польським урядом нової паціфікації та посиленням терору. Усі розконспіровані члени ОУН мали перейти в глибоке підпілля та створювати збройні партизанські загони й вести з окупантами безкомпромісну боротьбу. Але несподівані масові арешти польською поліцією членів ОУН не дали змоги реалізувати ці плани та заходи²².

Свою військову доктрину розробили представники Крайової Екзекутиви ОУН. Як приклад їх поглядів можна навести роботу військового референта Михайла Колодзінського – "Гузара" (у підпіллі також користувався псевдами "М. Будяк", "Кум", "Мішко", "Богун") "Українська воєнна доктрина", видану у 1935–1937 роках. У зазначеній праці викладалися власні погляди автора, які загалом поділяли члени проводу ОУН. На жаль, до нас дійшла лише її перша частина.

"Українська воєнна доктрина" розкриває перспективи та панораму майбутньої національної революції, стверджує необхідність державного відродження зі створенням та діяльністю великих осередків військової сили. Ця праця складається з трьох розділів: історико-політичного, огляду географічних кордонів України і стратегії визвольної боротьби. Готуючись до майбутньої великої війни, М. Колодзінський стверджував: "Наша революція – це початок здійснення історичної місії України"²³.

У розумінні автора майбутня військова доктрина повинна мати яскраво виражений наступальний характер і орієнтуватися на ведення тотальної війни за створення незалежної Української Держави. Основна мета праці – з'ясування характеру майбутнього конфлікту й прагнення розбудити в народі погляд на війну, який він мав протягом усієї історії. "Наші теперішні приготування, – твердив Колодзінський, – мусять відповідати політичним вимогам ОУН та духові часу. Не важно, де буде організовуватися армія: над Дніпром, на Закарпатті, Поліссі чи в Америці. Нам не треба гамувати духа народу і не душити його малими планами. Треба розбудити в ньому воєнний запал та жагоду боротьби проти кожного, хто проти нас. Впоїти в масу

²¹ Державний архів Івано-Франківської області. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 1651. – Арк. 2 зв.

²² Мірчук П. Степан Бандера – символ революційної безкомпромісності. – Нью-Йорк, 1961. – С. 28.

²³ Колодзінський М. Українська воєнна доктрина. – С. 4–10.

переконавання, що все це наше, що це нам дав Бог і що від нас залежить це все забрати. Це найголовніші завдання сьогодняшнього військового відділу при ОУН... Ми хочемо виграти війну, велику і жорстоку, яка зробить нас володарями Східної Європи. Ми хочемо виграти ту війну стратегічно, а не тільки тактично. Тому війну українським націоналістам треба брати в цілісності, а не на рати (почастинно)"²⁴.

Готуючись до великої війни, військова референтура ПУНУ в другій половині 1930-х років на чолі з генералом М. Капустянським – "Низолою" при співпраці Військового штабу ОУН, до якого входили: генерал В. Курманович, полковник Р. Сушко, сотники – Р. Ярій, С. Чучман, О. Сенік та О. Гасин, М. Колодзінський, опрацювали та видали "Загальний курс військового вишколу", що охоплював дев'ятнадцять розділів з основ тактики, стратегії та організації сучасної армії. Особливої уваги заслуговує виданий спільними зусиллями "Військовий підручник" Євгена Коновальця та Олекси Гасина для навчання та вишколу широкого загалу членів ОУН²⁵. Також у Канаді завдяки старанням Стрільцької Громади був виданий

"Начерк підручника для українських старшин і підстаршин" з передмовою генерала Віктора Курмановича²⁶.

У 1938 році заходами військової референтури при ПУНі ОУН були видані в Парижі дві книжки на військові теми: "За збройну Україну" і "Війна й техніка" під загальною редакцією генерала М. Капустянського. Військово-науковий журнал "За збройну Україну" (вийшло два номери) поставив собі основне завдання ознайомити читачський загал із сучасним станом воєнної науки й формами ведення модерної війни. Майже вся увага в ньому була зосереджена на Радянському Союзі і його сучасному

Титульна сторінка праці
М. Колодзінського
"Українська воєнна доктрина"

²⁴ Колодзінський М. Українська воєнна доктрина. – С. 22–23, 28.

²⁵ Мірчук П. Нарис історії ОУН. – С. 498–499.

²⁶ Начерк підручника для українських старшин і підстаршин. – Саскатун, 1938. – 413 с.

Михайло Колодзінський –
"Гузар"- "Кум"- "Богун".
Фото 1924 р.

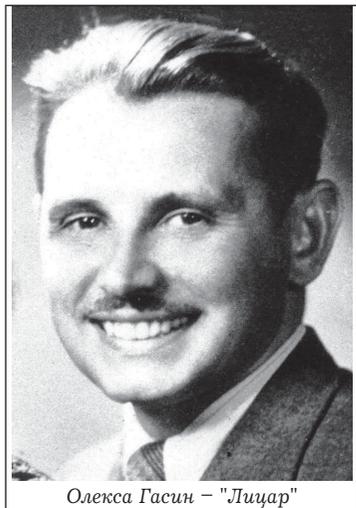
військово-політичному стані та на веденні війни партизанськими методами й засобами²⁷.

В іншому журналі – "Війна й техніка" було зроблено узагальнюючий підсумок, за яким військова доктрина ОУН набирала такого вигляду: "1. За формою Українська Армія творитиметься в початках на зразок окупантських частин із необхідними корективами; 2. Духово і за складом – вона буде національною армією зі всіма додатними прикметами і рисами; 3. Вдержана буде дисципліна й довір'я між старшинами і вояками; 4. Відновлення славетних стягів визвольної боротьби; 5. Територіальна система для вояків та командний склад з усіх земель; 6. Добре організоване запілля та сильна влада на місцях; 7. В районах операцій регулярних частин та в національному запіллі – всі повстанчі відділи розв'язуються або реорганізуються в загальну військову систему; 8. Очолює збройну боротьбу в усіх її ділянках український військовий провід"²⁸.

До початку Другої світової війни ОУН, основною метою якої була визвольна революція і вирішальним етапом якої мало бути всенародне збройне повстання, почала активно проводити військові навчання та вишколи старшинських (офіцерських) кадрів. Для цього були організовані спеціальні закордонні курси, на які таємно викликалися найкращі члени організації. На таких курсах у Данцінгу, Чехословаччині, Австрії, Німеччині, Італії основну увагу

²⁷ За збройну Україну // Бібліотека ЦДІАУЛ. – № 66.

²⁸ Цит. за: Капустянський М. Військова... – С. 125.

Олекса Гасин – "Лицар"

в навчанні звертали на методи та засади ведення "малої (партизанської – М. П.) війни" та саботажну справу. Військова референтура та штаб ОУН опрацьовували мобілізаційні та оперативні плани на випадок війни. У 1937–1938 роках при об'єднанні бойової та військово вишкільної референтур було сформовано Службу Безпеки ОУН, яка окремо проводила свої вишколи з правил конспірації та розвідки. З 1933 року, за даними поліції, у Берліні існувала офіцерська школа ОУН при Українському науковому інституті. Її певний час очолювали Іван Мужинський та Петро-Іван Сабат. Основним завданням школи стало виховання майбутніх офіцерів для української армії та провідників для організації²⁹.

На території північно-західних українських земель з ініціативи військового референта КЕ ОУН на ПЗУЗ Василя Сидора у 1937 році було сформовано повстансько-бойові відділи "Вовки" з найкращих бойовиків організації, які проводили рейди теренами Волині. Першу групу з 25 осіб очолив Василь Макар – "Сіроманець". Подальшому створенню збройних загонів ОУН зашкодили масові арешти членів організації та їх керівника В. Сидора. Нові спроби створення власних збройних загонів здійснили провідники КЕ ОУН на ПЗУЗ Іван Скоп'юк – "Сатана" та Андрій Козацтуй – "Василь", які дали дозвіл на формування біля Янова на Берестейщині повстанського куреня під назвою "Поліське Лозове Козацтво" у кількості 500 осіб, який очолили "Гроза" та Петро Башук – "Чох"³⁰.

До явного протистояння двох воєнних доктрин-концепцій – крайової та закордонної – дійшло у 1938 році у вирішенні ситуації в Карпатській Україні. Перші – М. Колодзінський, З. Коссак, Р. Шухевич, О. Гасин, Мирослав Тураш, Д. Грицай, Володимир Тимчій – виступали за створення збройних відділів, спираючись на власні сили, незважаючи на позицію Німеччини. Другі – М. Капустянський, В. Курманович, М. Сціборський, Р. Сушко, Я. Барановський – виступали проти заходів крайовиків і стали на бік орієнтації на Німеччину. Через ПУН вони видали заборону членам ОУН із Західної України брати участь у подіях, що відбувалися на Закарпатті. Для погодження позицій ще за життя Євгена Коновальця було створено два штаби для вироблення спільної позиції щодо дій на Закарпатті. Перший на чолі зі Сціборським, Сеніком і Ярим розробляв політичний аспект, другий на чолі з Капустянським, Колосовським, Курмановичем та Колодзінським розробляв військову стратегію. Але трагічна смерть Євгена Коновальця знівечила ці заходи і в керівництві ОУН не було досягнуто спільної позиції³¹.

²⁹ ДАЛО. – Ф. 108. – Оп. 1. – Спр. 585. – Арк. 2; Мірчук П. Нарис історії ОУН... – С. 567–568.

³⁰ Мірчук П. Нарис... – С. 459–461; Бедрій А. ОУН і УПА. – Нью-Йорк, 1983. – С. 8–9.

³¹ Мірчук П. Нарис... – С. 549–551; Капустянський М. Військова... – С. 131–133.

Після поразки та окупації угорськими військами Карпатської України більшість членів ОУН перейшла до Румунії, згодом до Німеччини, де вступала до "Військових Відділів Націоналістів" або "Легіону Сушка" під керівництвом полковника Романа Сушка. ПУН розглядав їх як основу майбутньої української армії, а також як добру нагоду здобути українцям військовий вишкіл. Їх навчання відбувалося в Альпах поблизу австрійського містечка Гакенштайн. Інструкторами були німецькі офіцери, які викладали такі предмети: топографію, зброєзнавство, диверсійну справу, бойові заняття, дисципліну, стрільби з автомата метання ручних гранат³². ОУН також організувала інші військово-навчальні табори для підготовки своїх членів. Так, на початку серпня 1939 року в горах поблизу Зальцбурга військову підготовку пройшло близько 250 осіб, яких навчали самостійних дій у складі невеликих ударних підрозділів. Друга така військова школа працювала в гірському селі Зауберсдорф біля міста Віннер Нойштадт. На цих курсах навчали "теоретичних військових дій, стратегії й тактики, міжнародних справ"³³.

Активна військово-політична діяльність Організації Українських Націоналістів в останнє міжвоєнне десятиліття зуміла підготувати більшу частину українського суспільства в Західній Україні до збройної боротьби під час і після Другої світової війни. Організація віддала для цього свої військові кадри, провідників, які в ці буремні роки довели свою жертвовність та ідейність у боротьбі з двома окупантами – Німеччиною та Радянським Союзом. Подальший хід історичних подій показав, що ОУН залишилася фактично єдиною реальною політичною силою, яка зуміла гідно репрезентувати українську націю та очолити її боротьбу за свободу та побудову незалежної Української Держави.

Олександр ДАРОВАНЕЦЬ
Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра новітньої історії України

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ СТАН ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛУЦЬКОГО ПОВІТУ ОУН У 1937–1938 РОКАХ

Прагнення здобути власну державу завше було притаманне більшості поневолених народів. Не є винятком і українці, які в період між двома війнами опинилися в надзвичайно тяжкому становищі. На той час територія України була поділена між чотирма сусідами-завойовниками: Радянським Союзом, Польщею, Румунією та Чехословаччиною. Українство у такому підневільному становищі створило та розвинуло ідеологію українського націоналізму. Вона швидко завойовувала прихильників у Західній Україні, яка стала форпостом національно-визвольного руху. У 1920 р. виникає Українська Військова Організація (далі – УВО), а 1929 року була створена Організація Українських Націоналістів (далі – ОУН), яка стала стрижнем українського націоналістичного руху.

На жаль, діяльність ОУН, зокрема в міжвоєнний період, висвітлена історичною наукою недостатньо. На це були об'єктивні причини: тотальний контроль радянських репресивних органів над історичною наукою й активне насадження в суспільній свідомості вигідних для комуністичної влади стереотипів. Одним із таких стереотипів є теза про те, що найлютішими ворогами українського народу є "українські буржуазні націоналісти". Брак об'єктивної інформації про ОУН вимагає заповнення прогалів в історичній науці і спонукає звернутися до вивчення історії ОУН, зокрема на регіональному рівні.

Джерельною базою дослідження є документи і матеріали, сконцентровані у фондах 1, 46 та 216 Державного архіву Волинської області, у фонді 33 Державного архіву Рівненської області та фонді 205 Центрального державного історичного архіву України у Львові¹. Це насамперед матеріали судових справ та звіти органів безпеки, а також зіставлення конфіденційних інформацій. Цікавою особливістю матеріалів судових справ є використання в них документів з архіву матеріального проводу ОУН Луччини та інформацій прокуратора Олексі Багнюка.

¹ Державний архів Волинської області (далі – ДАВО). – Ф. 1 (Волинське восводське управління державної поліції). – Оп. 2. – Спр. 7229; Ф. 46 (Волинське восводське управління). – Оп. 9а. – Спр. 463, 889; Ф. 216 (Прокуратура Луцького окружного суду). – Оп. 3. – Спр. 1811, 1921, 1922, 1929, 1936, 1954; Державний архів Рівненської області (далі – ДАРО). – Ф. 33 (Прокуратура Рівненського окружного суду). – Оп. 4. – Спр. 70, 78, 84, 90, 97; Оп. 5. – Спр. 128; Центральный державный исторический архив Украины у Львові (далі – ЦДІАУЛ). – Ф. 205. – Оп. 1. – Спр. 879.

³² Сотенний Бурлака / Під. ред. В. В'ятровича. – Львів, 2000. – С. 23–24.

³³ Стахів Є. Кризь тюрми, підпілля та кордони. – Київ, 1994. – С. 78.